

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 4 april 1927 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 67, vilken behandlats av andra lagutskottet, har av herr *Brännström* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning och framläggande av förslag angående jordbruksfastigheters delaktighet i och bestämmanderätt över vissa gemensamma tillgångar och rättigheter.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionens innehåll.

Över motionen har utskottet, i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver, begärt yttrande av kammarkollegium. Det yttrande, som med anledning härav inkommit, finnes fogat såsom bilaga vid detta utlåtande; och hänvisar utskottet till dess innehåll.

Vid fjolårets riksdag har förevarande spörsmål i visst avseende varit föremål för uppmärksamhet under behandlingen av förslaget till lag om delning av jord å landet (prop. nr 38). *Frågans behandling vid 1926 års riksdag.*

I fråga om de i 19 kap. 12 § i lagförslaget upptagna bestämmelserna rörande ägovidds delaktighet i samfällighet anförde första särskilda utskottet i sitt utlåtande nr 1 (sid. 80) följande:

Uti 12 § i gällande lag om ägostyckning stadgas, att vid sådan förrättning bestämmelse ej må meddelas till inskränkande av den varje hemmanslott tillkommande rätt till andel uti hemmanets särskilda rättigheter och förmåner, däribland del i allmänning.

Såsom förut framhållits kommer vid avstyckning mantal, som kan vara stamfastigheten åsatt, alltid att odelat kvarstå å denna. Innebörden av bestämmelserna i förevarande paragraf är, enligt motiven, att sådana rättigheter och förmåner, som ovillkorligen åtfölja mantalet, t. ex. del i häradsallmänning, skola alltjämt tillkomma stamfastigheten, medan andra rättigheter och förmåner kunna antingen läggas å en lott eller fördelas efter vederbörandes gottfinnande. Dessa bestämmelser synas alltså medföra, att genom avstyckning avskilda jordbruksfastigheter komma att sakna del i sådana samfälligheter, som måhända inrättats till stöd just för jordbruksnäringen i orten.

Bihang till riksdagens protokoll 1927. 9 saml. 2 avd. 16 häft. (Nr 25.)

Utskottet vill till förebyggande av dylika missförhållanden föreslå ett tillägg till paragrafen av innehåll, att avstyckad fastighet icke må uteslutas från rätt till delaktighet i allmänning eller därmed likställd samfällighet, såvitt i fastigheten ingår åker, äng eller därtill odlingsbar mark av den omfattning, att fastigheten varder tjänlig till jordbruk samt avstyckningen ej sker för sådant ändamål, varom i 19 kap. 3 § sista stycket sägs. Rörande tolkningen av uttrycken »tjänlig till jordbruk» och »mindre lägenheter» hänvisas till vad därom anförts under sistberörda paragraf. Till samfällighet, som är jämförlig med allmänning, böra bl. a. hänföras i Dalarna och andra orter förekommande s. k. besparingsskogar (jfr Holm: Nytt juridiskt arkiv 1925, sid. 544). Att angiva de grunder, efter vilka delaktigheten bör fördelas, torde icke låta sig göra i annan mån än att den avstyckade fastigheten bör erhålla vad å densamma skäligen kan anses belöpa av stamfastighetens andel i samfälligheter. Att därvid uteslutande taga hänsyn till fastigheternas arealer synes icke vara riktigt. Emellertid torde bestämmandet av fastigheternas inbördes delaktighet icke komma att medföra större svårigheter än den mantalsfördelning, som för närvarande äger rum vid ägostyckning.

I en vid utlåtandet fogad reservation anförde herrar *Linder* och *Brännström* i denna fråga följande (sid. 234):

Jämlikt för närvarande gällande bestämmelser får vid ägostyckning ej meddelas föreskrift, varigenom en hemmanslotts rätt till andel i stamhemmanets särskilda rättigheter och förmåner inskränkes. Häri har emellertid enligt Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende företagits den ändring, att detsamma stadgar, att vid avstyckning skall bestämmas *om* och *i vad mån* med avstyckad ägovidd skall följa rätt till delaktighet i område, som avsatts för gemensamt ändamål m. m. Det kan alltså tänkas inträffa, att ett avstyckat område icke erhåller någon andel i stamfastighetens 'särskilda rättigheter och förmåner'. För att råda bot härpå har utskottet, såsom av dess förslag i denna del framgår, ifrågasatt viss ändring i syfte att tillförsäkra avstyckning delaktighet i allmänning eller därmed likställd samfällighet, i vilken stamfastigheten har andel, under förutsättning att avstyckningen *dels* på grund av omfattningen och arten av tillagda ägoslag måste anses tjänlig till jordbruk, *dels ock* icke är avsedd för sådant ändamål, som i 19 kap. 3 § sista stycket sägs.

Ehuru vi för vår del godkänna den uppfattning, som ligger till grund för utskottets förslag, hava vi likväl ställt oss betänksamma emot införandet i den nya jorddelningslagen av ett stadgande uti ifrågavarande syfte. Ändringsförslaget har tillkommit i anledning av inom utskottet framställda yrkanden, särskilt från representanter för Kopparbergs län, där avsevärda besparingsskogar förekomma och dessas avkastning användes till gagn för alla fastigheter och lägenheter av jordbruksnatur inom den socken, varest de äro belägna.

Även dela vi den inom utskottet ganska enhälligt tillkännagivna uppfattningen, att såsom förhållandena kommit att beträffande besparingsskogarna gestalta sig i Kopparbergs län, desamma alltjämt böra odelade bibehållas. Emellertid saknas utredning rörande de konsekvenser, stadganden i förevarande avseende, med den omfattning utskottets förslag förordar, kunna förväntas medföra. Jämväl i andra delar av vårt land finnas allmänningar, t. ex. häradsallmänningar och sockenallmänningar. Efter vilka grunder avkastningen fördelas emellan delägarna i dessa allmänningar eller om överhuvudtaget samtliga inom häradet eller socknen befintliga hemman och

lägenheter däri anses äga del, är emellertid icke med säkerhet ådagalagt. Likaledes finnas utan tvivel andra särskilda rättigheter eller förmåner, såsom rotebesparingskassor, sockenmagasinsfonder och sockenmagasin, invalid- och beväringsskassor, augmentsräntor m. m., däri hemman kunna antagas vara delaktiga. I vad mån en genom avstyckning tillkommen fastighet må anses böra få del i sådan rättighet, kan måhända i flera fall vara svårt att bestämma. Härtill kommer, att, då mantalet hädanefter upphör att äga giltighet såsom jämförelsegrund hemman emellan, torde jämväl en utredning med hänsyn till de förändrade förhållanden, denna omständighet kan förväntas medföra, få anses erforderlig.

Av dessa anledningar hava vi för vår del ansett, att utskottet allenast bort föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, i vad mån avstyckning bör tilläggas ovillkorlig rätt till delaktighet i allmänning eller därmed likställd samfällighet, vari stamfastigheten äger del.

Reservanternas uttalande föranledde icke någon åtgärd från riksdagens sida.

Den utredning, som i motionen begäres, avser två olika rättssynpunkter, dels den äganderättsliga och dels den förvaltningsrättsliga. *Utskottet.*

I fråga om rätten till delaktighet i *häradsallmänning* och förvaltningen av sådan allmänning gälla för närvarande bestämmelserna i förordningen den 26 januari 1894 angående hushållningen med de allmänna skogarna. Förslag till ny särskild lag om häradsallmänningar har framlagts av skogs-lagstiftningskommittén i dess den 9 december 1918 avgivna betänkande. Här-över har kammarkollegium den 27 maj 1925 yttrat sig och därvid framställt förslag till en genomgripande omläggning av gällande lagstiftning. Frågan är alltjämt föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Rörande innebörden av den gällande rättens bestämmelser, såvitt nu är i fråga, torde fränsett *ett* avseende icke råda sådan oklarhet, att igångsättande av en utredning kan anses erforderligt.

Utskottet åsyftar härmed frågan om förhållandet mellan bestämmelsen i förordningen den 26 januari 1894, att delägare i häradsallmänning äro, där ej för särskilda fall blivit annorlunda bestämt, de, som i häradet bygga och bo, efter deras oförmedlade hemmantal, och stadgandet i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, 19 kap. 12 §, vari bl. a., som är av intresse i detta sammanhang, även stadgas viss rätt för avstyckad ägovidd att erhålla del i stamfastigheten tillkommande andel i allmänning eller därmed likställd samfällighet.

Enligt sistnämnda lag torde vid avstyckning den avskilda ägovidden icke vid sin littera komma att erhålla någon siffra, som anger dess förhållande till stamfastighetens mantal, men däremot torde, för den händelse den avstyckade fastigheten tilldelas andel i stamfastighetens allmänningsslott, i protokollet och i beskrivningen komma att göras anteckning rörande storleken av denna andel.

Vid ett dylikt förfarande kommer tydligen för ägare av område, som avstyckats, delägarrätt i häradsallmänning att angivas på ett sätt, som icke står i formell överensstämmelse med förordningen den 26 januari 1894.

Det synes därför föreligga skäl för verkställande av utredning rörande lämpligheten av att bestämmelser utfärdas, som ändra föreskrifterna i 1894 års författning på sådant sätt, att de delägare, som grunda sitt delägarskap på avstyckning, vinna samma formella ställning som övriga delägare.

En utredning i motsvarande avseende rörande de förhållanden, som uppkomma vid laga skifte enligt den nya jorddelningslagen, synes icke vara erforderlig, då vid laga skifte fastighet, som förut haft skattetal sig påfört, torde komma att bibehållas vid detsamma.

Rörande förvaltningen av *besparingsskogar och därmed i vissa avseenden jämställda sockenallmänningar* hänvisas till vad därom anförts i kammarkollegii här bifogade utlåtande. Även synes böra erinras om förordningen den 18 juni 1920 angående allmänningsskogar i Västerbottens och Norrbottens län.

Beträffande delägarrätten till dessa skogar torde någon utredning icke vara erforderlig, då frågan härom avgjorts i samband med skogarnas bildande. Åtskilliga upplysningar rörande gällande rättsförhållanden med avseende å dessa skogar lämnas i norrländska skogsvårdskommitténs betänkande år 1912.

Även i fråga om dessa skogar torde emellertid anledning förefinnas att verkställa utredning ur den synpunkt, som ovan angivits beträffande häradsallmänningarna.

I fråga om *bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälligheter* hänvisas till den utredning, som förefinnes i det år 1918 av särskilda sakkunniga avgivna betänkande med förslag till lag om förvaltning av bysamfälligheter m. m., vilket förslag ligger till grund för den i ämnet utfärdade lagen den 13 juni 1921 om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter.

Någon utredning om vare sig de äganderättsliga eller förvaltningsrättsliga förhållandena med avseende å dessa samfälligheter synes ej vara erforderlig.

Vad slutligen angår de *fonder och kassor, som uppkommit genom jordägares sammanskott*, vill utskottet anföra följande.

I fråga om sockenmagasin och sockenmagasinsfonder erinras om kungörelsen den 4 december 1863, enligt vilken det ankommer på kommunalstämman att omhändervåra deras förvaltning i det fall där sådant icke förhindras av villkor, som fästats vid donationen.

Med avseende å vissa andra hithörande slag av fonder lämnas vissa upplysningar i kammarkollegii vid detta utlåtande fogade yttrande.

För övrigt hänvisas till den av statistiska centralbyrån år 1917 avgivna berättelsen rörande de vid 1910 års slut befintliga stiftelserna, i vilken publi-

kation dessa förtecknats jämte upplysningar rörande deras förvaltare, ändamål, storlek m. m.

Slutligen vill utskottet bringa i erinran, att riksdagen vid särskilda tillfällen hos Kungl. Maj:t begärt utredning rörande lagstiftning om donerade medel och stiftelser. Utskottet tillåter sig att härom hänvisa till första lagutskottets utlåtande 1926, nr 11, och andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande innevarande år, nr 1.

En anhållan om särskild utredning rörande i motionen omnämnda fonder och kassor synes för närvarande icke vara påkallad.

Under hänvisning till vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med anledning av förevarande motion måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning rörande lämpligheten av bestämmelser i syfte att delägare i häradsallmänning eller därmed i vissa hänseenden jämställd allmänning, som grundar sitt delägarskap på avstyckning enligt 1926 års jorddelningslag, må erhålla samma formella ställning som övriga delägare, ävensom vidtaga de åtgärder, som den verkställda utredningen kan föranleda.

Stockholm den 4 april 1927.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *K. G. Westman, von Sydow,* von Stockenström, greve Spens, Thorberg,* Berglund,* Åkerberg** och *Stenberg*;

från andra kammaren: herrar *Magnusson i Kalmar, Öberg,* Hage, Magnusson i Skövde,* Johanson i Hallagården, Holmström i Stockholm,* Olovson i Västerås och Andersson i Rasjön*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Kammarkollegii yttrande.

Av de i förevarande motion berörda särskilda rättigheter har rätten till delaktighet i häradsallmänning under senare tid varit föremål för utredning och övervägande. Förslag till en genomgripande omläggning av gällande lagstiftning i detta avseende har av kungl. kollegium framlagts i dess utlåtande den 27 maj 1925 över den s. k. skogslagstiftningskommitténs den 9 december 1918 avgivna betänkande. Frågan är allt fortfarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Några sockenallmänningar i lagens (byggningabalken 16 kap. 1 §) mening torde ej numera förefinnas. Däremot har i sammanhang med storskiftena och avvitringen i Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län uppstått ett nytt slag av sockenallmänningar, som i de två förstnämnda länen även går under namn av besparingssskogar. Av dessa allmänningsskogar förvaltas två, Svärdsjö och Envikens i Kopparbergs län, på samma sätt som häradsallmänningar, för de övriga gälla särskilda, av Kungl. Maj:t för varje skog meddelade föreskrifter. Anförda underdåniga besvär rörande ifrågasatt ändring, särskilt avseende bestämmelserna över skogsavkastningen, i det för förvaltningen av Hamra kapellags besparingssskog i Gävleborgs län gällande reglemente är för närvarande jämlikt Kungl. Maj:ts remiss föremål för kungl. kollegii yttrande. Norrländska skogsvårdskommittén har i sitt år 1912 avgivna betänkande framlagt förslag till lagar angående vård och förvaltning rörande dels besparingssskogar och sockenallmänningar inom Kopparbergs och Gävleborgs län, dels allmänningsskogar inom Västerbottens och Norrbottens län. Lagstiftning rörande besparingssskogarna och sockenallmänningarna i förstnämnda båda län har av kungl. domänstyrelsen förordats. Förslagen torde ännu vara föremål för Kungl. Maj:ts övervägande.

Av övriga i motionen särskilt omnämnda förmåner och rättigheter torde såväl sockenmagasinsfonder och sockenmagasin som invalid- och beväringsskassar hava i åtskilliga fall ombildats till kommunala gemensamhetsfonder. De gamla militära rotelkassorna, såsom knektemedelskassorna, uddemantalskassorna i Gävleborgs län, roteringskassorna i Jämtlands län och enöreskassorna i Uppland torde efter indelningsverkets upphörande jämlikt Kungl. Maj:ts medgivande i särskilda fall ha fördelats mellan delägarna.

Kungl. kollegium vill icke bestrida, att behov må anses förefinnas av nya bestämmelser för reglerande av å ena sidan de delägande jordbruksfastigheternas inbördes andel i de gemensamma tillgångarna och å andra sidan förvaltningen av dessa gemensamma tillgångar. Emellertid förefaller det kungl. kollegium tvivelaktigt, huruvida, med hänsyn till olikheten i sådana tillgångars uppkomst och natur samt syftet med desamma, av motionärerna till synes åsyftade generella bestämmelser kunna anses genomförbara. Kungl. kollegium förutser, att vidtagande av ändringar i grunderna för delaktigheten i ifrågavarande gemensamhetstillgångar ofta nog skulle visa sig icke kunna genomföras utan medgivande av samtliga delägare.

Då det knappast torde vara möjligt att utan föregången allsidig utredning framlägga förslag till ett praktiskt genomförbart ordnande av ifrågavarande

delaktighets- och förvaltningsfrågor under iakttagande av nödig hänsyn för bestående rättigheter, finner kungl. kollegium anledning icke saknas för en utredning i det i motionen angivna syftet.

I ärendets handläggning hos kungl. kollegium hava jämte undertecknade deltagit kammarråden Bergström, Klockhoff och Wohlin, extra kammarrådet Schalling och e. o. assessorn Skoglund.

Stockholm den 25 februari 1927.

CASTEN VON OTTER.

Otto Adelborg.
Föredragande.

/ *Herm. Fehr.*